

ISKU-FILNAANSHAHA

Ujeedooyinka Guud ee Cutubka

Ka dib dhammaadka cutubkan, ardaydu waxay awoodi doonaan inay:-

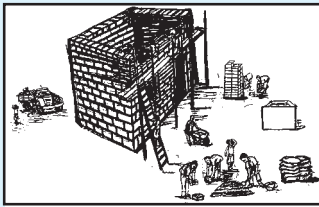
- Garanayaan ku tiirsanaantu xumaanta ay leedahay.
- Qeexayaan faa'iidada ku jirta in aad kartidaada ogaatid.
- Dareemayaan muhiimada ay leedahay shaqada iyo natiijooyinkeeda oo la sharfo iyo isku kalsooni la yeesho.

8.1. In la yeesho dhaqan isku-filaansho ah

8.1.1. In lagu dadaalo sidii dulsaarnimada looga bixi lahaa.

Jaantuska 8.1. dad dulsaar ku ah Dad kale.

Jaantuska 8.2 Dadaal isku filaansho

- Labada sawir midkee muujinaya isku-filaansho?
- Sidee dulsaarnimada looga baxaa?

Dulsaarnimadu waa da'kasta oo qofku gaadhsiisan yahay mid ku salaysan kolba awooda qofku leeyahay inta ay dhan tahay waxyaabo uuna naftiisaba la rabin raba in ay dad

kale u qabtaan. Haddii aynu hadalka si kale u dhigno, dulsaarnimadu waa qofka oo cid kale ku tiirsanaada isaga oo awood u leh in uu shaqaysto uuna helo dakhli uu noloshiisa ku maamulo. Waxaa haddaba lagama maarmaan ah in aynu sida ugu habboon uga faa'iidaysano wakhtiga u dhexeeya laga soo bilaabo caruurnimadeena ee aynu dugsiga iyo guryaheena u dhaxayno oo ah xili nalooga baahan yahay in aynu si habboon wax u barano si aan uga baxno dulsaarnimada xiliga aynu da'yarta nahay ama aan yar-yarnahay haddii aan intii kartideena ah shaqaysan weyno mustaqbalka waxaa aynu la weynaanaynaa dhaqan xun oo noo horseeda in aynu cidlo ku dhacno barito kadibna aan dulsaar ku noqono cid kale islamarkaana culays dulsaarno. Sidaa daraadeed, dulsaarnimadu maadaama ay caqabad ku noqon karto in aynu isu-kalsoonaano islamarkaana iskeen isu-maamulno, waxaa lagama maarmaan ah inaga oo ku salayna awooda aynu leenahay in aynu shaqaysano islamarkaana nafteena ka saarno dulsaarnimada.

Hawl-galka 1^{aad}

Ka shaqeeya su'aalahan soo socda.

1. Waa maxay hawlaha aynu awoodi karno in aan ka shaqayno ee ka jira guryaheena iyo dugsiyadeena? Hawlahan oo la qaban waayo sidee dulsaarnimada loogu sharixi karaa?

ISKU-FILNAANSHAHA

8.1.2. Dulsanimada iyo ka Ganacsiga Koontarabaanka

Jaantuska 8.3. Alaabo si qarsoodi ah dalka looga saaro & kala qaadashada laaluushka

- Sawirka Koontarabaanka maxaad ka fahanteen?

Tacab-Khasaar

Hooyo Qumman in ay tahay qof ka ganacsata alaabada koontarabaanka ah bulshada xaafada ku nool oo dhani way ogaayeen. Alaabta ay gado oo dhan maadaama ay si sharci daro ah u soo galiso ma'ayna bixin jirin canshuurta sharciga ah. Maadaama uu koontarabaanku yahay ganacsi aan sharciyeysnayn ma bixin jirin cashuuraha kala duwan ee dawladu ka qaado ganacsadayaasha sharciga ah. Waxaa kale oo waliba intaa dheer, marka ay alaabta dalka soo galinayaan maadaama tayadeeda aan la qiimaynin waxay ku gadaa qiimo aad u hooseeya. Sidoo kale, maadaama dadka xaafada ku nooli ayna faham buuxa ka haysanin wax yeelada koontarabaanku leeyahay si ay alaabtooda qiimo yar ugu gadaan waxay u iibgeeyaan suuq loo yaqaano Ashawa.

Hooyo Qumman waxay ka ganacsiga alaabta koontarabaanka ah sii wadataba, waxaa jiray Nin

basaas ah oo dariskeeda ahaa oo had iyo jeer ka daba shaqayn jiray. Ninkan basaaska ah oo magaciisa la odhan jiray "Cali-coon" wuxuu ahaa qofka dalka ugu saboolsan. Islamarkaana dhaqan iyo aragti dib u dhacnimo leh.

Maalin maalmaha ka mid ah wuxuu maqlay Hooyo Qumman oo tilifoon kula sheekaysanaysa qof kale oo leh baabuurada xamuulka ah ku soo galiya alaabada. Wuxuu ogaaday in ay tahay alaab koontarabaan ah oo hada la soo galinayo dalka. Kadibna si deg-deg ah ayuu uga wargeliyay booliska mudo markii ay ku daba jireen ayaa ciidamada boolisku waxay qabteen alaabtii ay hooyo "Qumman" soo galinaysay dalka. Kadibna, waxaa baadhitaan lagu sameeyey gurigeedii waxaana lagala wareegay alaab iyo lacag aad u badan oo ay mudo dheer ururinaysay. Halkaana waxay mar kali ah ku weyday hanti sanado badan ay dhaqaysay. Hooyo Quman sidaa uun laguma daynine waxaa la soo horjoojiyey sharciga kadibna waxaa lagu xakumay todoba sano oo xadhig ah.

Cali-coon laakiin maadaama uu dadaal weyn u galay sidii looga hortagi lahaa koontarabaanka wuxuu ka mid noqday ciidamada ka hortaga koontarabaan waxaana abaal gud loo siiyey lacag aad u badan.

Hawl-galka 2^{aad}

Idinka oo ku salaynaya sheekada kor ku xusan ka jawaaba su'aalahan soo socda;

1. Taariikhda hooyo Quman maxaad ka barateen?
2. Ka ganacsiga koontarabaanka maxaa loogu tilmaamay in uu yahay tacab khasaar?
3. Sheekada ku saabsan koontarabaanka ee

ISKU-FILNAANSHAHA

kor ku xusan riwaayad ku soo bandhiga fasalka dhexdiisa. Ugu dambayna koox ahaan ama si wada jir ah uga wada hadla.

Koontarabaanku wuxuu waxyeelo u gaystaa horumarka dalka iyo kobcinta dhaqaalaha waana fal sharci daro ah.

Hawshan koontarabaanka ah ee sharci darada ah waxay burburisaa awooda dhaqaale ee dawlada iyo barnaamijyada horumarinta oo ay si weyn u dhaawacdo. Alaabada koontarabaanka ah ee sida qarsoodiga ah xuduudaha dalka looga soo galinayo waxay sabab u noqotaa in ay dawladu weydo dakhliga dhaqaale ee dalka dibadiisa iyo gudihisaba ay ka hesho. Ganacsiga koontarabaanku wuxuu jabiyaa qiimaha alaabada ganacsadayaasha sharciga ah ay soo galiyaan kadibna waxay sabab u noqdaan in ganacsato sharci ah ay kacaan kadib marka ay suuq u waayaan alaabadooda. Ganacsiga koontarabaanku wuxuu sabab u noqdaa in hub sharci daro ah xuduudaha dalka laga soo galiyo. Kadibna, hubku wuxuu u gacan gala dad aan loogu talagalin oo budhcadnimo iyo arrimo nabadiidnimo ah ku kaca. Nabadiidnimaduna waxay khalkhal iyo deganaansho la'aan ku keentaa bulshada waxayna meesha ka saartaa nidaamka iyo kala dambaynta ka jirta dalka. Nabaddiidku wuxuu halis geliyaa nolosha muwaadiniinta islamarkaana awaxay horseedaa dhibaatooyinka hor yimaada fulinta adeegyada aas'aasiga ah ee bulshada sida caafimaadka, nabadgelyada, dhaqaalaha IWM.

Hawl-galka 3^{aad}

Ka jawaaba su'aalahaan soo socda.

1. Koontarabaan sababaha loo yidhi wuxuu waxyeelo u gaysta nabadgelyada dalka, nolosha bulshada iyo caafimaadku waa maxay?

2. Idinkuse haddii aad la kulantaan cid ka ganacsata koontarabaanka maxaad ku samaynaysiin?

8.2. Natiija Shaqo Wanaaga oo Mudnaan la siiyo

- Look at the people in the picture and recall and describe such people who you know have been given awards in different professions.

Sawirka 8.4. Dad waxtarkooda looga abaal gudayo

- Dadka sawirka ka muuqda si fiican ugu fiirsada kadibna sheega magacda aqoonyahano kale oo shaqo wanaag ay muujiyeen abaal-marin lagu siiyey kadibna sharaxa.

Natiijo wanaaga shaqo wuxuu ku xidhan yahay kolba aragtida aan ka qabno, dadaalka aan u galno fulinteeda iyo xilka aan iska saarno. Shaqada aynu ka shaqaynayno haddii aynu garano sababta ama ujeeddada aynu u qabanayno iyo sida aynu u qabanayno in aynu natiijo wanaagsan ka gaadhi doono ayaa hubaal ah. haddaba, waa in aynu ka baaraandegno, kana faa'iidayano waayo aragnimada aan ka helno dadka kale ee nooga aqoon badan islamarkaana si wanaagsan uga faa'iidayano aqoonta aynu ka hello waxbarashada aan ku jirno. Natiijooyinka shaqooyinka aan qabano waxtar weyn bay yeelanayaan.

ISKU-FILNAANSHAHA

Marka aynu dhinac kale ka fiirino, nuxurka natiijo wanaaga shaqo waxay salka ku haysaa tartan. In ay ka natiijo wanaagsanaato kuwa kale iyo midhaha ka soo baxa si gaar ah naftaada, qoyskaaga iyo dalkaagaba aad uga faa'iidayso ayaa meesha ku jirta.

Hawl-galka 4^{aad}

1. Si natiijo wanaagsan aad uga soo saarto shaqada maxaa loo baahan yahay in aad samayso?
2. Natiijo wanaaga shaqada siduu dareen tartan uga jiro sharaxa.

8.3. Isku-kalsooni in aad yeelatid

8.3.1. Isku-kalsoonidu kaalinta ay ka qaadato natiijo wanaaga shaqada.

- Isku-kalsoonidu siday natiijada shaqada u wanaajiso?

Qoys aragti wanaag ku saaxiibay.

Jaamac Xirsi wuxuu ku dhashay gobolka Jig-jiga. Waxbarashada tooska ahna wuxuu ka gaadhay ilaa iyo fasalka 12aad oo uu dhamaystiray. Aw Jaamac 1967.IT wuxuu ka qayb-qaatay olole waxbarasho iyo kuwo shaqo. Hase yeeshee, Imtixaankii gabagabada fasalka 12aad markuu qaatay natiijo wanaagsani ugama soo bixin.

Dhibaataada soo gaadhay isaga oo aan ka argagixin ayaa inta uu fadhiistay qiimayn ku sameeyey awoodiisa aqooneed iyo tan dhaqaale iyo waliba waxyaabaha uu qaban karo oo uu u kuurgalo. Xiliga waxaa uu lahaa aqoon yar oo la xidhiidha

cilmiga beeraha oo uu qoyskooda ka bartay. Wuxuu go'aan ku gaadhay in haddii uu aqoontaa yare e casriga ah dugsiyada ka biirsado islamarkaana ku shaqaysto in uu nolol fiican ku gaadhidoono. Waxaa kale oo uu aaminay in uu aragtiyada dib u dhacnimada ka bedali karo qaraabadiisa ku nool miyiga islamarkaana nidaamka ay wax u cunaan ka bedali karo. Dadkii xiligaa jiray nin wax bartay in uu Xafiis dawladeed ka shaqeeyo mooyaane ma aaminsanayn in uu miyiga tego kadibna beero fasho. Sidaa daraadeedna, dadkii xiligaa joogay waxay aad ula yaabeen go'aanka uu qaatay Jaamac. Laakiin Jaamac wuxuu sii watay falashada beeraha sidii uu horayba go'aan ugu gaadhay. Markii uu dhammaystiray waxbarashada fasalka 12aad kadib wuxuu u baxay miyiga kadibna wuxuu guursaday gabadh ka mid ah dadka beeralayda ah oo magaceeda la yidhaahdo Buuxo.

Jaamac iyo marwo Buuxo iyaga oo ku salaynaya natiijadii uga soo baxday qiimayntii ay ku sameeyeen aqoontooda iyo kartidooda waxay natiijo wanaagsan ka gaadheen falashada beeraha maadaama ay isu-kalsooni iyo shaqo wanaag muujiyeen. Naftooda, qoyskooda iyo bulshada agagaarkooda ayey shaqo waxtar leh u qabteen. 1997.IT waxay ku guulaysteen abaalmarino kala duwan oo ay heleen kadib markii ay kaalinta sadexaad galeen tartankii waxqabadka ee ay ka qayb-qaateen.

Hawl-galka 5^{aad}

Idinka oo ku salaynayha sheekada korka ku xusan ka jawaaba su'aalahaan soo socda;

1. Mudane Jaamac iyo Marwo Buuxo maxay ku heleen isu-kalsoonida ay muujiyeen?

ISKU-FILNAANSHAHA

2. Mudane Jaamac iyo marwo Buuxo go'aanka ku aadan miyiga ma aha mid ay si wanaagsan uga baaraandegeen? Sidee? Idinka oo sababo adeegsanaya sharaxaad ka bixiya?

Dhaqanka isku-kalsoonida ma aha mid dabeeci ah oo lagu soo dhasho. Laakiin marka aynu dhalano kadib dabeecad ama dhaqan aynu siyaabo ama xaalado kala gedisan aynu ku hanano weeyaan. Shakhsi walba laga bilaabo xiliga uu/ay soo dhasho ama dhalato xidhiidhka uu la leeyahay waalidiinta, bulshada agagaarka degan iyo bulshada kala duwan ee dugsiyada waxbarashada tooska ah iyo waliba aqoonta uu ka dhaxlo dugsiyada mid ka soo dheeganta ama ka soo aas'aasanta weeyaan isu-kalsoonidu. Iyada oo ay aas'aas u tahay aqoonta qofku leeyahay waxaa jira waxyaabo qofku awoodi karo iyo waxyaabo uuna awoodi Karin in uu qabto. Sidoo kale, adkaanshaha xubno ahaaneed oo ku yimaada geedi socodka nolasha ayaa ah mid tusaale u noqon kara kartideena. Sidaa daraadeed, dareenka isu-kalsoonida ee qofku wuxuu ka soo aas'aasmaa awoodahan iyo kartiyadan la kala saaro islamarkaana la ogaado. Haddii uu qofku isu-kalsooni yeesho wuxuu awood u helayaa in uu sii xoojiyo dhinacyadiisa ad-adag islamarkaana soo dhiso dhinacyadiisa liita.

Hawl-galka 6^{aad}

Kawada hadla su'aalahan soo socda idinka oo koox-koox u wada shaqaynaya.

1. Dareenka isu-kalsoonida side loo hanta?
2. Qofka naftiisa ku kalsoon dabeecado sidee ah ayuu leeyahay?

8.3.2. Dulqaad oo aad u Muujiso Aragtiyada Sidoo kalena Aragtida kuwa kalena aad difaacdo

- Waa maxay macnaha in aad ku talaabsatid aragtidaada kuu gaarka ah?

Aragtida iyo fikradaha dadka kale oo si cad-cadaansho leh islamarkaana si habboon loo qadariyo kuna socoto aragtidaada iyo aamin-sanaantaada waxay ka timaadaa dareenka isu-kalsoonida ee kuu gaarka ah. Tani oo ah nidaam aas'aas u ah qofka oo fahma naftiisa waxay door muhiim ah ku leedahay hanashada nolol wanaagsan. Sababtu waa maxay haddii la yidhaahdo dhibaatooyinka soo foodsaara dad badan waxaa sabab u ah iyaga oo aan lahayn awood ay ku gartaan kartidooda gaar ahaaneed ama waxyaabaha ay awoodi karaan ama ayna awoodi Karin in ay fuliyaan oo ayna kala garan Karin. Qof walba intii awoodiisa ah wuxuu garanayaa xidhiidhka waxbarashada rasmiga ah iyo kuwa kale. Haddii uu baadhitaan ku sameeyo islamarkaana fahmo arrintan wuxuu leeyahay awood uu ku heli karo isu-kalsooni. Qofka leh isu-kalsooniduna maadaama uu kala saari karo islamarkaana garanayo dhaliilaha iyo dadaalada uu samaynayo wuxuu ku dadaalayaa sidii uu kor ugu qaadi lahaa ama u sixi lahaa dhaliilhiisa.

Marka aan dhinac kale ka fiirinana natiijada isu-darka awoodahan waxay sababayaan isu-dheelitirnaansho. Iyada oo isu-dheelitirnaanshuhu sabab u yahay adiga oo isu-kalsoonaada waxay ku horseedaysaa in aad abuurtid xidhiidh caafimaad qab iyo is-dhegaysi leh . Haddii aynu yeelano isu-kalsooni in aan dadka kale is-dhegaysano

ISKU-FILNAANSHAHA

caqabadaha inaga hor istaagi kara waxaa ka mid ah waa dareen la xidhiidha weynida iyo kala yarida da' ahaaneed iyo dareen cabsi ah oo nala soo gudboonaada.

Sababta oo ah sida aragtida dadka kale aynu ku ilaalin karno isla markaana aragtideena gaar ahaaneed ku toosin karayna waa marka aan inagu noqono dad isu-kalsooni qaba.

Si aad aragtidaada u kobcisid islamarkaana aragtida dadka kale u dhegaysatid si miisaamana u qaadatid ama u diidid waxaa lagama maarmaan ah in marka hore aynu inagu noqono dad qaba isu-kalsooni. Si hadaba aad isu-kalsooni u hanatid waa in aad waxbarashada siisid mudnaanta koobaad. Waxbarashadu waxay na dhaxalsiinaysaa aqoon aragtidana way dhistaa. Waxay awood ku siinaysaa in aad shakhsiyadaada fahamtid. Markaan shakhsiyadeena garanana waxaan helaynaa isu-kalsooni. Markaan isu-kalsooni helana waxaan noqonaynaa dad isu-miisaaman kadibna, waxaan awoodaynaa in aan dadka kale

dhegaysano islamarkaana ka faa'iidaysano dadkii aynu dhegaysanay. Aragtida iyo fikradaha dadka kale si habboon u dhegayso una miisaano haddii aynu fahamno in ay waxtar leedahay in aynu ixtiraamno islamarkaana ficil u bedelno ayaa loo baahan yahay haddii laakiin ayna waxtar lahayn inaga oo aan aflagaado iyo yasid kula kicin waxaan xor u nahay in aynu qaadano go'aan aragtideena aynu ku soconayno islamarkaana si habboon oo ixtiraam leh dadka kale ugu qancino in ay go'aankeena nagu raacaan. Tanina waa aragtida iyo fikradaha dadka casrigan jira ay ku dhaqmaan.

Hawl-galka 7^{aad}

Su'aalahan soo socda ka jawaaba.

1. Xidhiidhka dadka kale aan la leenahay sideen mid miisaaman uga dhigi karnaa?
2. Si uu qofku u helo isu-kalsooni waa in uu marka hore awoodiisa garto. Sabab?

ISKU-FILNAANSHAHA

Layliska Guud ee Cutubka 8aad

I. Weedhahan soo socda ka dooro xarafka su'aasha ku saxda ah:-

1. Iskufilaansho marka aan leenahay;
  - B) Waa adiga oo naftaada kaliya ka fikira.
  - T) Waa adiga oo istakoora.
  - J) Waa adiga oo isjeclaada
  - X) Waa adiga oo ka xorooba kaalmada.
2. Kuwaan soo socda teeba ah falalka uu sameeyo ardayga fasalka ku jira ee aan iskukalsoonayni;
  - B) Marka su'aasha lawaydiiyo oo ka jawaabo.
  - T) Xiliga imtixaanka lagu jiro oo sameeyo dhaqdhaqaaq iyo eegasho
  - J) Sharaxaada macalinka oo uu si fiican u dhagaysto.
  - X) In uu sifiican oo xasilan anshaxna leh wax u barto.
3. Maxay ina tusaysaa odhaahdani "Qof aan qaraabada nahay haddii ay ku dhacdo gaajo iyo rafaad arkimaayo".
  - B) Naftayda oo aan ku kalsoonaado.
  - T) Kaalmada qaraabada oo aan ku noolaado.
  - J) Kudul noolaansho
  - X) Isxurmayn.

II. Weedhahan soo socda tii run ah, run dheh, tii been ahna been dheh

1. Dadka oo aad wax kabarato, waxna aad barto waxay keenaysaa horumarka dalka _____
2. Qofka leh aqoon ama xirfad uu ku shaqaysto, dhibaato badani kama soo gaadhayso in uu naftiisa gaadhsiiyo iskufilnaansho._____.
3. Haddii ay qoomiyad kasta iskeed iskugu filnaato dalka waxay u keenaysaa horumar _____.

III. Weedhahan soo socda meesha madhan buuxi.

1. Qofku marka uu leeyahay anigu waxaan dhaamaa kuwa kale dareenkaasi waxa uu yahay_____.

ISKU-FILNAANSHAHA

2. Adiga oo talooyinka dadka dhagaysta kalsoonidaadiina qaba rabana in aad ka xorowdo waxaa la yidhaa _____.

IV. Erayada ku hoos qoran xarafka (B) ku aadki Ereyada saxda ku ah xarafka (T).

B

1. Dareen ishoosaysiin
2. Kalsooni la'aan

T

- B. Dadka oo aad kaalmo waydiisato
- T. Shaki iyo walwal
- J. Adigoo kufikira in ay dadka kale kaa fiican yihiin.
- X. Dhibaato isfahan la'aan ah.

V. Jawaabo gaaban ka bixi su'aalahan soo socda:

1. Maxaan uga jeedna marka aan leenahay karaamee ama tixgalin naftaada?
2. Maxay tahay macnaha marka aan leenahay dareen sinnaansho?
3. Qof yari kursiga uu ku faadhiyo haddii uu qof ka wayn uga kaco, muxuu yahay dareenka ka soo baxa halkaa?